

**Alice Lykke Holste, Tinna Nielsen, Marina Orlova-Jermark og Viktor Smith: *Russisk rets- og politisprog. Grundlæggende begreber og principper. Russisk-dansk juridisk ordbog. København: Handelshøjskolens Forlag, 1999***

Dette opslagsværk udgør, ifølge forlaget, en markant nyhed på det danske ordbogsmarked, idet der er tale om det første større systematiske opslagsværk over russisk og dansk juridisk terminologi. Værket bygger på et forsknings- og udviklingsprojekt, som er gennemført ved Afdeling for Russisk, Handelshøjskolen i København. I det følgende vil udvalgte leksikografiske aspekter ved værket blive behandlet.

Opslagsværkets formål er at opfylde et behov for alle, der erhvervsmæssigt eller som led i studier eller forskning ønsker at orientere sig i russisk juridisk fagterminologi og i det juridiske univers, denne er forankret i. Med hensyn til ordbogens målgruppe nævnes eksplicit i bagsideteksten, at bogen henvender sig til oversættere, tolke, journalister, erhvervsfolk, samfundsforskere, russisk-studerende og -lærere samt andre, der arbejdsmæssigt eller i anden sammenhæng har brug for at orientere sig om russisk og dansk juridisk fagterminologi. Der er tilsyneladende ingen grænse for hvor lidt faglig og sproglig viden brugeren skal have for at få glæde af bogen. Foruden strafferet og straffeproses behandler værket også den grundlæggende alment-juridiske terminologi samt udvalgte nøgletermer inden for civil- og erhvervsretten, herunder civilproces, obligations- og tingsret, person-, familie-, arve- og skifteret samt skatte- og selskabsret. Med andre ord dækker bogen med sine ca. 4.000 opslagsord og sine i alt 173 sider en betydelig del af terminologien inden for russisk jura. Alene af denne grund er den et vægtigt bidrag til markedet for juridisk faglitteratur i Danmark.

Opslagsværket består af et større antal forskellige byggede, eller afsnit, nemlig et forord, en indholdsfortegnelse, et afsnit om grundlæggende begreber og principper i dansk og russisk ret, en brugervejledning, en fortegnelse over anvendte forkortelser og symboler, en russisk-dansk lemmaliste, en liste med russiske akronymer, en litteraturfortegnelse, en dansk terminologisk nøgle, samt tre appendikser med eksempler på danske og russiske lovtekster. Dette er et godt eksempel på, at en ordbog ikke i sig selv er en tekst, eller teksttype, men en samling af tekster (teksttyper).

Nu kan man godt undre sig lidt over rækkefølgen af disse byggede, men en mulighed er, at forfatterne har haft et koncept, som er blevet ændret eller modificeret hen ad vejen. For eksempel er forfatterne tilsyneladende ikke helt sikre på, hvad det er for en slags bog de har skrevet. Er den en ordbog, eller skal det virkelig tages for pålydende, at den russisk-danske ordbog kun er en del af bogen? Dette kan måske virke pedantisk, men der er generelt en beklæ-

gelig tendens til, at fagordbøger bliver skæmmet ved en "sjusket" leksikografisk udførelse, der medfører, at det faglige og sproglige indhold ikke kommer til sin ret. Et lidt større kendskab til den fagleksikografiske teori og litteratur ville med stor sandsynlighed have løst dette problem.

Den første større byggedel i ordbogens fortekst er den faglige indledning. Afsnittet, der er skrevet på dansk og er på 23 sider, indeholder en systematisk indføring i en række grundlæggende begreber og principper i russisk og dansk ret. Formålet med denne faglige indledning er ifølge forordet dels at tjene til en uddybning af de terminologiske og faktuelle oplysninger, der gives i de enkelte ordbogsartikler, og dels at give en indføring i emnet for ikke-russiskkyndige. Den faglige indledning behandler ikke alle de juridiske delområder som ordbogen omfatter (jf. ovenfor), men er begrænset til at dække 1) retsgrundlaget, herunder retssystemets opbygning, retskilder og lovteksters struktur, 2) domstolssystemerne i Rusland og Danmark, herunder domstolenes funktion samt voldgift, 3) den materielle strafferet, og 4) straffeprocessen. Oplysningerne er placeret i 58 nummererede paragraffer og underparagraffer, således at det er nemt at henvise fra ét sted i fagindledningen til et andet.

Den faglige indledning er en god og gedigen fremstilling, der giver en brugbar introduktion til de grundlæggende begreber og principper inden for de juridiske delområder den behandler. Det bør understreges, at der er tale om en komparativ fagindledning, idet man ofte, og i det fornødne omfang, får klar besked om ligheder og forskelle mellem russisk og dansk ret i de konkrete sammenhænge. Især er det af stor betydning at kende forskellene inden for kulturbundne fagområder som jura, og her får man god hjælp af den faglige indledning. Herudover berøres relevante aspekter med hensyn til overgangen fra sovjetisk til russisk ret efter Sovjetunionens opløsning i 1991. Selve teksten er en anelse formel, og bærer præg af en afsmitning fra den traditionelle juridiske sprogbrug, for eksempel ved anvendelse af participialkonstruktioner, hvilket indebærer, at der trods alt kræves en vis sproglig kompetence af brugeren. Dette kan til en vis grad opvejes af den meget præcise formulering.

Fagindledningen er en såkaldt integreret byggedel, da den er forbundet med den russisk-danske lemmaliste gennem henvisninger. Disse henvisninger forekommer i form af russiske termer (skrevet med kursiv inde i parenteser) i den danske tekst i de tilfælde hvor specifikt russiske forhold beskrives. Der er dog den begrænsning, at kun russiske termer, som også er lemmatiserede i lemmalisten angives i fagindledningen. Fordelen ved denne fremgangsmåde er, at man får den korrekte russiske terminologi serveret samtidig med, at man får en dansk beskrivelse af de relevante forhold. Endvidere er denne henvisning nødvendig idet en udtømmende behandling af ækvivalensrelationerne mellem danske og russiske termer kun kan findes ved opslag i den russisk-danske lemmaliste, og her har man selvfølgelig brug for at kende de russiske termer.

For at lette tilgangen til den faglige indledning, indeholder ordbogen en dansk terminologisk nøgle til fagindledningen. Nøglen er tænkt som et supplement til den russisk-danske lemmalister og som en ekstra hjælp til brugeren, der i fagindledningen vil kunne finde oplysninger af relevans for forståelsen af de danske termer og deres oversættelse til russisk. Denne terminologiske nøgle er en god ting, men den er placeret meget uhensigtsmæssigt, nemlig 140 sider efter den tekst den relaterer sig til, in casu som bagtekst. Det gør det heller ikke nemmere for brugeren at lokalisere nøglen da den er placeret mellem litteraturlisten og appendiks A. Den beskedne størrelse (i alt  $2\frac{1}{2}$  side) gør, at nøglen let overses. Fra et brugersynspunkt havde det været at foretrække, at dette "stikordsregister" var placeret sammen med den tekst den henviser til. Helt optimalt ville det have været, hvis der i de relevante ordbogsartikler i lemmalisterne havde været en henvisning til det relevante afsnit i fagindledningen, for derigennem at placere den juridiske terminologi i det univers, den er forankret i. Man har på fornemmelsen, at forfatterne har set en fagindledning i en anden bilingval juridisk ordbog og tænkt, at "so ein Ding müssen wir auch haben", men da den ikke var en del af det oprindelige koncept er den kommet til at svæve lidt frit i luften. Men hvorom alting er så har forfatterne i det mindste forsøgt at råde bod på de manglende eksplicite henvisninger i den russisk-danske lemmalister.

Den næste større byggedel er brugervejledningen, der er på i alt 7 sider. Det virker noget uhensigtsmæssigt, at brugervejledningen ikke er placeret først i bogen men efter fagindledningen, da man let får det indtryk, at den faglige indledning ikke har nogen betydning for hele den efterfølgende tekst. Når man har læst brugervejledningen finder man derimod ud af, at der faktisk er en sammenhæng. Hvorfor ikke oplyse brugeren om det fra begyndelsen i stedet for at gemme denne vigtige oplysning væk inde mellem alle de andre tekststykker? Brugervejledningen indeholder bl.a. oplysninger om ordbogensgenstandens faglige afgrænsning, dvs. fra hvilke juridiske delområder terminologien er hentet, hvordan man finder opslagsordene i den russisk-danske lemmalister, herunder lemmatiseringen af flerordstermer, en detaljeret beskrivelse af ordbogsartiklernes struktur og indhold, samt en forklaring på hvordan den danske terminologiske nøgle forholder sig til den faglige indledning (jf. ovenfor). Brugervejledningen er ikke bare en tør tekst, men den illustrerer de væsentligste dele af artiklerne ved hjælp af konkrete ordbogsartikler, således at brugeren får et klart indtryk af, hvorledes artiklerne er opbyggede og hvor i artiklerne de forskellige oplysninger er placerede. Selve teksten er mindre formel end den faglige indledning og tilgodeser derfor en større del af ordbogens målgruppe, selvom det dog er en forudsætning at brugeren kender de grammatiske betegnelser på latin, som fx *pluralis tantum*. Alt i alt en god og anvendelig brugervejledning, der i det store og hele giver brugeren et godt redskab til anvendelse af bogen.

For fuldstændighedens skyld, kunne forfatterne godt have forklaret hvad deres intentioner er med fx Appendiks A, B og C. Uden denne forklaring hænger de og svæver løst, men da der må have været en hensigt med at medtage dem, burde dette have været forklaret i brugervejledningen - det er ikke nok bare at hen-vise til dem i den faglige indledning.

Efter forteksten kommer ordbogens kerne, den russisk-danske lemmaliste, der strækker sig fra side 31 til side 153. Lemmalisten indeholder ca. 4000 russiske lemmata (opslagsord), hvoraf godt 1000 er indgangslemmata (typisk sammenskrevne ord), mens resten er sublemmata (typisk flerordstermer). Udgangspunktet har været at koncentrere lemmatiseringen om substantiver, herunder substantiverede termer, dvs. flerordstermer med substantiver som kerneled, samt enkelte adjektiver og adverbier (herunder substantiverede adjektiver og adverbier), som er af betydning for fagterminologien. Derfor skal fagudtryk, der tilhører andre ordklasser som hovedregel søges i deres substantiverede form.

Ordbogsartiklerne er bygget op efter en standardskabelon, hvilket gør dem lette at anvende for brugeren, når denne har sat sig ind i artikelstrukturen, fx ved at læse den udmærkede forklaring i brugervejledningen. Efter indgangslemmaet, men ikke sublemmaet, følger grammatiske oplysninger skrevet med kursiv om ordklasse, køn og, efter omstændighederne, tal. Derefter følger angivelse af danske ækvivalenter i recte. Har et lemma mere end én betydning, er ækvivalenterne klart adskilte med arabertal skrevet med fed skrift, og i disse tilfælde angives den (mere) generelle betydning før den (mere) specifikke betydning. Undertiden angives for variationens skyld flere danske ækvivalenter adskilt med semikolon for at give brugeren et bredere grundlag for at træffe sit endelige valg af termer. I sådanne tilfælde får brugerne ingen yderligere oplysninger som kan hjælpe med at træffe dette valg, hvilket betyder, at kun fagligt kompetente brugere bliver hjulpet, altså ikke hele ordbogens målgruppe. Der angives dog i enkelte tilfælde yderligere oplysninger om de danske ækvivalenter (fx ved synonymer og nærsynonymer, der adskilles med komma) i kursiv skrift inde i en parentes, som fx i følgende uddrag fra artiklen ved sublemmaet “*pravo na obwenie samkvemsret, samværsret (med barn, fange etc) [.....]*” Her kunne man godt have ønsket en mere klar angivelse af, hvornår man kan bruge de anførte ækvivalenter. Umiddelbart vil man på baggrund af oplysningerne komme til den konklusion, at termerne kan bruges i flæng, hvilket er forkert, eller at man bruger termen *samkvemsret* i forbindelse med børn og termen *samværsret* i forbindelse med fanger, hvilket også er forkert, da det forholder sig lige omvendt. Det skulle ikke have været noget problem at oplyse brugeren om dette. Kun de brugere, som i forvejen er i besiddelse af den fornødne faglige viden om den danske juridiske sprogbrug tilgodeses her, mens de øvrige lades i stikken eller vildledes.

Som det ofte er tilfældet ved kulturbundne fag er det ikke altid muligt at finde fuldstændige ækvivalenter på målsproget. Forfatterne har ikke valgt den lette løsning og undladt at lemmatisere sådanne termer, men derimod valgt at medtage disse og angive forskellige former for ækvivalenter, således at brugeren ikke efterlades helt hjælpeløs. Der er anvendt fire mulige løsninger: Angivelse af en delvis ækvivalent med uddybende forklaring i parentes; angivelse af flere danske ækvivalenter, der tilsammen dækker det russiske begreb; angivelse af parafrase, der dog kun i få tilfælde suppleres med yderligere forklaringer; og angivelse af en terminologisk nydannelse, som altid suppleres med en supplerende forklaring. Disse løsninger er et godt udtryk for, at forfatterne søger at hjælpe brugerne mest muligt.

Til en række russiske lemmata er der angivet eksempler på karakteristiske kollokationsforbindelser samt danske oversættelser heraf. Artiklernes kollokationsfelt introduceres ved hjælp af et typografisk tegn (◊), hvilket gør det let at finde feltet i artikelteksten. I forbindelse med polyseme lemmata angives disse kollokationer ikke i artiklens “hoved”, altså ved de enkelte betydninger, men derimod i artiklens “hale”. Dette har medført, at det er nødvendigt eksplicit at anføre hvilken betydning de enkelte kollokationer referer sig til. Kollokationerne angives dog i “rækkefølge”, således at kollokationer til betydning 1 er samlet i alfabetisk rækkefølge før kollokationerne til betydning 2, osv. Hvor mange kollokationer man kan finde i lemmalisten oplyses der ikke om, men hvis en hurtig optælling under bogstavet **A** kan tages som repræsentativ, kan man forvente at finde ca. 1000 russiske kollokationer og deres danske oversættelser i ordbogen.

Der findes endvidere eksplicite henvisninger i lemmalisten, men disse er udelukkende henvisninger fra én artikel til en anden. I tilfælde hvor to eller flere russiske lemmata er synonyme eller nærsynonymer, er den danske ækvivalent placeret i en af artiklerne, mens der fra de øvrige lemmata henvises til det pågældende lemma ved hjælp af en højrepil. Der findes altså kun sproglige henvisninger og ingen faglige henvisninger fra artiklerne i lemmalisten. Faglige henvisninger kunne let have været givet til relevante passager i den faglige indledning eller eventuelt til relevante web-steder på Internettet (se også nedenfor).

Herefter kommer ordbogens bagtekst, hvis første del er en fortegnelse over 110 russiske akronymer, hvis fulde russiske termer og deres danske oversættelser kan findes i den russisk-danske lemmaliste. Herefter følger en fortegnelse over anvendt og relevant - må man gå ud fra - litteratur. Der anføres russiske og danske love og juridisk faglitteratur, samt ordbøger og andre opslagsværker, samlet i hver sin kategori. Om, og i givet fald i hvilket omfang, disse tekster har dannet baggrund for lemmaselektionen, ækvivalentslektionen, kollokationsselektionen og oplysningerne i fagindledningen får stå hen i det

uvisse, men brugeren kan i hvert fald få inspiration til at søge oplysninger andre steder. Valget af den anførte litteratur er ganske givet foretaget på baggrund af bestemte principper, men set fra et anglofilt synspunkt kan det undre, at de eneste engelsk-danske og dansk-engelske fagordbøger der anføres er økonomiske. De eksisterende engelsk-danske juridiske ordbøger har tilsyneladende ikke kunnet opfylde kravene til medtagelse, selvom det anmeldte værk er en juridisk ordbog. Slutteligt, og gemt godt væk nederst på litteraturfortegnelsens sidste side, finder man en henvisning til en Internet-side hvor man kan finde yderligere links til russisk lovgivning, litteratur etc. Da det stadig ikke er almindeligt med sådanne henvisninger kunne man godt have fremhævet den tydeligere; den lidt nølende "indrømmelse" af denne web-steds eksistens kan nemt få brugeren til at tro, at der nok alligevel ikke rigtig er noget at komme efter. Hvis dette er tilfældet burde den have været udeladt, men hvis den er relevant burde den have haft en mere fremtrædende plads.

Bagteksten afsluttes med tre appendikser med teksteksempler hentet fra tre danske love (Appendiks A), to tekststykker fra russiske love fra før 1990 (Appendiks B), og to tekststykker fra russiske love efter 1990 (Appendiks C). Som allerede nævnt hænger disse tekster og svæver noget frit over vandene, og selvom forfatterne måtte mene at deres anvendelsesmuligheder er legio, burde de for at hjælpe brugeren have givet en indikation af, hvad de (især) kan bruges til og /eller skal illustrere. En sådan oplysning ville ikke have forøget ordbogens omfang ud over det rimelige.

Afslutningsvis savnes en klar beskrivelse af, hvilke funktioner ordbogen er tænkt at opfylde. Der nævnes intet sted i ordbogen om den fx skal opfylde funktionen oversættelse fra russisk til dansk, eller om den skal opfylde funktionen forståelse af russiske tekster (altsammen af danske brugere - må man gå ud fra). Forordets oplysning om, at bogen skal hjælpe med at orientere sig i den russiske juridiske fagterminologi og det univers hvor den er forankret kunne umiddelbart tyde på, at ordbogens funktion er forståelse af russiske juridiske tekster. Dette modsiges til dels af oplysningen i brugervejledningen om, at der undertiden anføres en flerhed af danske ækvivalenter for at anskueliggøre leksikaliseringen af semantiske felter i dansk juridisk terminologi, da dette leder tanken hen på oversættelse og tolkning. De manglende oplysninger om ordbogens funktion(er) samt den meget heterogene målgruppe gør, at det er vanskeligt at afgøre om ordbogens oplysninger rent faktisk opfylder brugernes behov. Man kan kun komme med nogle almentgyldige generelle betragtninger i den retning, og som anført ovenfor konstatere, at i nogle brugssituationer tilgodeses enkelte brugergrupper på bekostning af andre. Hvis der fra starten havde været et fuldt færdigt koncept (som så også var blevet fulgt uden ændringer undervejs), og hvis forfatterne havde udarbejdet ordbogen med henblik på at opfylde klart definerede funktioner for en (relativ) homogen målgruppe, så

havde der været større sansynlighed for, at ordbogen opfyldte brugernes leksikografiske behov. Værket ville så også have fremstået som et helstøbt, fuldt færdigt produkt.

Sammenfattende, og på baggrund af en leksikografisk undersøgelse, kan man sige, at bogen har en kompleks overordnet struktur idet den indeholder et større antal byggede, heraf integrerede byggede. Derfor har bogen som udgangspunkt en bred dækning af genstandsområdet. Den leksikografiske udførelse og principperne der ligger bag er dog ikke optimale, hvorved bogens anvendelsespotentialer hæmmes ved, at ordbogens forfattere ikke giver brugeren det bedste udgangspunkt for at få mest muligt udbytte af de oplysninger der rent faktisk findes i bogen. Den leksikografiske nyhedsværdi består i, at bogen behandler russisk juridisk fagterminologi og at der er eksempler på lovtekster på dansk og russisk. Og uanset hvad forfatterne måtte mene, er værket i sin helhed en bilingval fagordbog.

*Sandro Nielsen*